

A Research on the Religious Discourse That Motived the Christians to the Crusades

Hristiyanları Haçlı Seferlerine Motive Eden Dini Söylemler Üzerine Bir Araştırma

Dr. Emine Meydan

DİB Uşak Müftülüğü, emine.meydan@diyanet.gov.tr

ORCID: 0000-0001-5938-2742

Abstract

Pope Urban II made a call to save the holy lands from Muslims at the Council of Clermont, which he organized on November 27, 1095. The Christians responded to this call, and the Crusades, which lasted from 1096 until 1291, started. The economic, social, and political conditions of the 10th century made life hard for those who lived under the feudal system. Pope Urban II promised spiritual and heavenly blessings as well as earthly wealth to people who were tired of these situations. Christians from all walks of life, men, women, and children, took part in the effort to save the holy places from non-Christians, to cleanse themselves of sins, to go on pilgrimages, and become wealthy. In the wars, apart from Muslims, pagans and Orthodox Christians were also targeted. The Crusades had many causes and effects. When the subject is the crusaders, the purpose that the researchers will reach is about what they determine. In general, the political, social, military, and economic aspects of the Crusades were emphasized. Religious discourses serve as the starting point of the expeditions. The goal of this article is to find the answers to these questions: what is the content of Pope Urban's call to the Crusades, what were the motivation for Christians, who are the crusaders, and what is the importance of Jerusalem and holy places for Christians.

Extended Abstract

Introduction: The Crusades (1096-1291) has been discussed in these fields, including history, managerial approaches, class issues, culture, economy, and beliefs. The religious aspect of the Crusades has not been addressed in a novel way (Sources fort this claim). However, Religion, was the driving, source for the Crusades The Crusaders intended to “*rescue the holy territories and locations from the pagans,*” as evidenced by this.

The Crusades began on November 27, 1095, when Pope Urban II summoned a council in Clermont. In this council, Urban spoke with the people and made certain religious commitments. This article focuses on the religious accomplishments he promised, such as pilgrimage, holy battle, martyrdom, God's peace, the pledge of the cross, indulgence, and remission of offenses against the Church.

With the fall of the Carolingian Frankish Empire in the ninth century, a power struggle arose in Europe. The religious authorities gave the warring parties with the God Peace formula created by the Cluny sect in order to put an end to the conflicts and ensure peace. As a result, God's Peace shaped fighters with military-religious traits. These fighters, known as knights, became a sought-after force throughout the Crusades. So that Pope II. Urban appears to have defined the knights as he counted the qualities of those who should take part in the Crusades. As a consequence, the knights joined the Church's service.

Turn into, God's Peace gave birth to the Just War perspective, which eventually became a religious concept in the X and XI centuries. Augustine came up with the concept of “War for Peace” by integrating these two viewpoints. The formation of this belief offered a valid justification for the Crusades. Against poverty, drought, plagues, colonization, and warfare experienced by people in Europe, reaching the country of wealth embellished with religious imagery such as “Jerusalem, land of flowing milk and honey.” where Jesus also lived, was regarded as achieving heaven on earth. Participating in the Crusades and fighting against the Turks and Muslims was considered as the way to be in this land, which would put an end to all problems.

With the Crusades, Jerusalem, one of the holiest cities in the world, received even more importance as a location where sins could be forgiven. The preachers have gone so far in this direction that the public has grown perplexed as

to whether Jerusalem is on earth or in heaven. It's probable that the Crusades will be renamed the Holy War as a result of this event. Hence, with Augustine's definition and Pope Leo IV's acceptance, martyrdom become a part of discourses in Christianity. The title obtained by those who fight wholeheartedly died in battlefields. Those who wanted to be forgiven became Crusaders.

As a sign of the crusader pledge taken by individuals who participated in the Crusades, the cross was first placed on their clothing, then on their combat instruments, and last on their shields and banners. It extended to the broader public, and it became a symbol of Christianity in the fifteenth century. The Crusader oath is also binding. The Christian who made this oath could not renounce the oath. There was salvation from the oath only if the papal authority turned it into another type of expiation, if the swore Christian sent a representative in his place, or if he donated money or goods instead of his oath.

Papacy, on the other hand, granted broad indulgences for the forgiveness of any punishments meted out to Christians who signed the crusade oath and participated in the crusade, whether alive or dead. Penitence, confession of sin, and the accomplishment of recompense or atonement determined as the reward for sin were the three stages of indulgence developed by the Church in the 11th century. The area of influence and use of indulgence has grown as a result of the church's extensive use and popularity among the general people. However, this situation led to abuses and over time, and eventually turned against the Church.

The Crusades were also promoted by the Church as a means of atonement. It offered a way to deal with the undesirable consequences of sin before and after death The Church, on the other hand, granted the Crusaders privileges such as protecting their families and assets, which they had left behind during the Crusades, adjourning any cases brought against them, and exemption from tax and interest payments.

Method: Starting from the basis of religious motivation, the subject of the article is limited to XI. century the beginning of the Crusades. The sources describing this period were scanned and classified. It has been tried to reach new syntheses by drawing conclusions from the sources used. The aim of the article is determined to shed light on the Crusades period, which started in the XI. century, from a different angle.

Conclusions: As a result, Pope Urban II and the preachers used the persecution of Christian pilgrims and the fabrication of the Holy Sepulcher as agitation to persuade Christians to join the Crusades. They attracted public attention and "God wills it so" became a popular chanting. Preparations for the Crusades include taking oath, providing financial aid to those who were not able to leave. Those who did not keep the Crusader oath, however, were subjected to excommunication, which is a religious sanction.

With the Crusades, there have been changes in the belief and practice areas of Christianity such as improving the peace of God, expanding the boundaries of indulgence, turning the expression of righteous war into war for peace. As a result, these campaigns have affected many nations on issues such as fear, anxiety, struggle, and protection of gains.

Recommendations: The Crusades, which were based on religious motives, led to visible changes in the Christian belief system from the beginning to the end. Considering the cause-effect relationships of the Crusades, it will be beneficial to consider the religious dimension of the issue and evaluate it from this perspective as well. Therefore, it is necessary to conduct research starting from different perspectives on these campaigns, which concern wide geography, and to produce works containing details that have not been discussed before.

Keywords: Jerusalem, The Crusades, Pope Urban II, Church, discourse.

JEL Classification: Z12

Özet

Papa II. Urbanus, 27 Kasım 1095 tarihinde düzenlediği Clermont Konsili'nde kutsal toprakları Müslümanlardan kurtarmak adına bir çağrıda bulunmuştur. Bu çağrı Hristiyanlar nezdinde karşılık bulmuş ve 1096'dan 1291 yılına kadar sürecek olan Haçlı Seferleri başlamıştır.

XI. yüzyılda var olan ekonomik, toplumsal ve siyasal koşullar feodal düzen içinde yaşayan halkın hayatını zorlaştırmıştır. Papa II. Urbanus, bu koşullardan bezmiş olan halka dünyevi refah yanında manevi ve uhrevi faydalar vaat etmiştir. Kutsal mekânları Hristiyan olmayanlardan kurtarmak, günahlardan arınmak, hac yolculuğuna katılmak ve bunların yanında zengin olmak gibi amaçlara ulaşmak için erkek, kadın ve çocuk, her kesimden Hristiyan, Haçlı

Seferleri'ne katılım sağlamıştır. Çıkan bu seferlerde Müslümanlardan başka, paganlar ve Ortodoks Hristiyanlar da hedef alınmıştır. Haçlı Seferleri'nin birçok sebep ve sonuçları vardır. Konu haçlılar olunca araştırmacının ulaşacağı hedef neyi belirlediği ile ilgilidir. Genelde Haçlı Seferleri'nin siyasal, toplumsal, askerî ve ekonomik yönleri üzerinde durulmuştur. Dini söylemler ise seferlerin çıkış noktası olarak verilmiştir. Bu makalenin amacı, Papa II. Urbanus'un Haçlı Seferleri'ne yaptığı çağrının içeriği nedir, Hristiyanların motivasyonlarını neler sağlamıştır, haçlı kimdir, Hristiyanlar açısından Kudüs ve kutsal mekânların önemi nedir gibi sorulara cevap aramaktır.

Anahtar Kelimeler: Kudüs, Haçlı Seferleri, Papa II. Urbanus, Kilise, söylem.

JEL Sınıflandırması: Z12

GİRİŞ

Haçlı Seferleri'ni, 1096 yılında başlayıp 1291 yılında biten, Kudüs'ü ve Hristiyanlar açısından kutsal sayılan mekânları diğer din mensuplarından kurtarmayı amaçlayan, bunların yanında dünyevi refahı da sağlayacak olan bir dizi savaştır şeklinde tarif etmek mümkündür. Seferlerin sayısı her ne kadar dokuz ile sınırlandırılrsa da belli başlı seferlerin yanında başka girişimler de olmuştur.¹ Haçlıların parolası “Kudüs” ve simgesi “haç” olarak belirlenmiştir (Kinder & Hilgemann, 2006, 151-153).

Papalık, başta Anadolu olmak üzere Yakın Doğu'yu, 638 yılında Hz. Ömer'in (585-644) fethettiği (Fayda, 2007: 45) Kudüs'ü Müslümanlardan almak, kutsal mekânları ve hac ziyaretlerini kesintisiz, engelsiz bir şekilde gerçekleştirmek niyetiyle Haçlı Seferleri'ni düzenlemeye karar vermiştir. Claude Cahen'e göre XI. yüzyılın hemen başında yaşanan ve VI. Fâtımî Halife Hâkim Bi-Emrillah'ın (996-1021) Kudüs'te yaptığı kıyım etkili olmuştur. Bu kıyım Haçlı Seferleri çağrısını besleyen unsurlardan sayılmıştır (Cahen, 2010: 22).² Bununla birlikte 1054 yılında gerçekleşen Büyük Ayrılık'tan (Schisma) bu yana birleşmeyen Roma Katolik Kilisesi ile Bizans Ortodoks Kilisesi'ni kendi çatısı altında toplanmasını sağlama niyeti de vardır (Demirkent, 1994: 65-69). Bu sonuca giden süreç IX. yüzyılda yaşanan sıkıntılarla başlamıştır. 843 yılında Karolenj Frank İmparatorluğu çökmüş, aristokratlar güç mücadelesinde yarışır hale gelmiştir. Kilise³, oluşan bu otorite boşluğundan istifade etmek ve dinî makamları siyasi makamların üzerinde konumlandırmak için güç mücadelesinde olan taraflara “Kudüs” hedefini göstermiştir. Bu sonuca ulaşmadaki motivasyonu da dini vaatler ile sunmuştur (Koca, 2017: 15).

X. yüzyılda kurulan Cluny⁴ tarikatının en temel amaçlarından biri kilisenin korunması adına “Tanrı Barışı”nı (Peace of God) geliştirmek olmuştur. Tarikatın müntesibi olan şövalyeler barış tesis etmeye

¹ Tarih açısından Haçlı Seferleri'nin belirleyici dönem aralığı X. ve XIII. yüzyıllar arası olmakla beraber öncesinde ve sonrasında Avrupa halklarına; Macar, Aquitania, Burgundia, Norman, Urgel, Katalan Berbeştru (Barbastro/İspanya) ayrıca Yahudilere ve paganlara karşı seferlerin olduğu bilinmektedir. Papalığın da desteklediği bu durum Haçlı Seferleri olarak değerlendirilmiştir (O'Callaghan, 2004: 27-35; Şeyban, 2003: 14).

² Söz konusu kıyımın yaşandığının bilgisi Papa IV. Serge'e dayandırılmış ve Haçlı Seferi'nin gerekli görülmesi için onun tarafından uydurulduğu bilgisini Aleksander Gieysztor, *Medievalia et Humanistica*, V-VI, 1948-50'de vermiştir.

³ VIII. yüzyıldan itibaren Batı toplumu, Hristiyanlığın ilk yüzyıllarında olduğu gibi kilise tarafından yönetilmiştir. Batı yaşamının her alanında kilisenin önemi belirgin olmuştur. Hatta Germen krallarının mahkemelerinde piskoposlar curiales (Roma'daki klanların önde gelen üyeleri) ve Roma bürokratlarının yerini almıştır (Wijk & Spies, 1985: 72).

⁴ Cluny Tarikatı: X. yüzyılda gelişme gösteren, Fransa'ya yayıldıktan sonra İsviçre, İspanya, İngiltere, Almanya ve Macaristan'da da etkisi olan tarikattır. Bünyesinde yetiştirdiği rahipleri, imparatorlar ve krallara yakın makamlara yerleştirip, nüfuz sahibi olmalarını sağlamıştır. Bu rahiplerden papalığa kadar yükselenler de olmuştur. Tarikatın amaçları şöyle sıralanabilir: Hristiyanlığın yayılması ve savunulması için çalışmalar yapmak, şövalyelik müessesesini kilise yararına geliştirmek, Hristiyanlar arasındaki mevcut sıkıntılara çözüm aramak, müntesiplerinin refah seviyesini yükseltmek (Asbridge, 2005: 64; Pirenne, 1966: 155; Slack, 2003: 67).

çalışmıştır. Böylece dini-askerî bir oluşum meydana gelmiştir (el-Âşûr, 1963, 50). Savaşmak için gereken motivasyonu da kilise sağlamıştır (Bull, 1993: 22). Bu bakımdan sınırsız endüljansların vaat edilme sebebi olan I. Haçlı Seferi savaşçı şövalyeleri cezbetmiş ve Papa II. Urbanus'un çağrısına coşkuyla katılmışlardır (Painter, 1969: 15-16). Şövalyelerin askeri maharetleri ve tecrübeleri, dini yönelimleriyle beraber güç ve onur kazanma arzuları onları kişisel, siyasi ve dini hırslarını gerçekleştirmeye giden yol olarak I. Haçlı Seferi'ni benimsemek için ideal adaylar haline getirmiştir (Maier, 2003: 406). Papa II. Urbanus (1042-1099), şövalyeleri, komşularıyla şiddetli çatışmalardan vazgeçmeye ve askeri hünerlerini kilisenin hizmetinde kullanmaya çağırmıştır. Daha önceki papalık çağrılarının temel çıkış noktaları olan papa ve onun hamisi St. Peter (Petrus) için savaşmak yerine, II. Urbanus Hristiyanlardan, dinlerinin onurunu Müslümanlara karşı savunarak ve Kudüs'teki Hristiyanlığın en kutsal yerlerini geri alarak tüm kilisenin iyiliği için Tanrı adına savaşmalarını istemiştir (Maier, 2003: 406).

Tanrı Barışı kavramı gibi Augustinus (354-430) tarafından oluşturulan ve "Haklı Savaş"⁵ (Just War) şeklinde ifade edilen bir teori vardır. Bu teori, X. ve XI. yüzyıllarda Avrupa'da kabul edilen dinî bir inanç haline gelmiştir (Dvornik, 1990: 96; Erdmann, 1965: 7-8; Riley-Smith, 2004: 19-20a). Augustinus, söz konusu iki inancı birleştirerek "barış için savaş" fikrine ulaşmıştır (Riley-Smith, 1986: 23b). Haçlı Seferleri'nin dayanağı da işte bu inanç olmuştur.

Avrupa'da halkın yaşadığı ve maruz kaldığı yoksulluk, kuraklık, kargaşa, kolonileşme, iç çatışma, kaos gibi durumlardan kurtularak refaha kavuşma hayali Haklı Savaş teorisiyle birleşince onları seferlere katılmaya hazır hale getirmiştir. Bunun için gereken motivasyon papanın ve görevlendirdiği vaizlerin söylemleri aracılığıyla gerçekleşmiştir. İtalya, Fransa ve Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın her yerinde papanın mesajları tekrar edilmiştir. "Kutsal toprakları kurtarmak" sloganıyla işlenen konu Hristiyan hacıların maruz kaldığı zulümler ve Hz. İsa'nın mezarının kafirlerin ellerinde kalmış olması gibi propagandalar vaizler için ajitasyon aracı olmuştur. Sıradan inananlar açısından "sokaklarında süt ve bal akan Kudüs" (Yeremya, 11: 5), aristokratlar açısından da toprak, güç ve servet sahibi olmak anlamına gelmiştir (Wells, 1972: 204). Bütün bu maddi ve manevi zenginliklere ulaşmanın önündeki engel olarak da Müslümanlar gösterilmiştir. Kudüs ve kutsal topraklara kavuşma ümidiyle yapılan çağrılara dini, siyasi, askeri ve halk kesiminden geniş katılım sağlanmıştır (Wells, 1972: 197-200). Fakat Haçlı Seferi'ne katılmayı kabul etmiş, haçlı yeminini yapmış, üzerine haç işaretini takmış ve Kudüs yoluna çıkmış olan kişilerin planlanan zamanda yola çıkmayışları veya yoldan geri dönmelerinin sonucunun aforoz⁶ olacağı duyurulmuştur.

Haçlı Seferleri'ni hazırlayan başka bir etken de Türklerin Anadolu'da yurt edinmeleriyle Ortodoks Kilise mensubu olan Bizans İmparatorlarının Katolik Kilisesi'nin başı olan papadan askeri yardım istemeleridir. Bu yardımlar Katolik Kilisesi tarafından Ortodokslara karşı bir üstünlük olarak değerlendirilmiştir (Cahen, 2010: 78). 1091 yılında İmparator Alexius Comnenus (ö. 1118) ise topraklarını savunma gerekçesiyle acil yardım talebinde bulununca papanın arzuladığı ortam oluşmuştur (Turan, 1971: 92). Halbuki Bizans, Batı'dan kiliselerin birleşmesini veya haçlıları değil sadece ücretli askerleri talep etmiştir (Ostrogorsky, 2011: 334).

27 Kasım 1095 yılında Papa II. Urbanus Clermont Konsili'ni toplamıştır. Burada yaptığı çağrı, I. Haçlı Seferi'nin startını vermiştir. Papanın bu çağrısı akabinde onun emriyle Avrupa'nın dört bir yanında

⁵ Haklı Savaş: V. yüzyılda Augustinus'un (Aurelius Augustinus Hipponensis) yorumuyla, savaşmak için meşru bir sebep çerçevesinde "Tanrı'nın emriyle" yapıldığı taktirde "Haklı Savaş" adı kullanılmıştır (Langan, 1984: 19-38; Mattox, 2006; Runciman, 1998: 66; Tyerman, 2003: 131).

⁶ Aforoz: Otorite sahibi olan manevi bir güç (Kilise) tarafından yine manevi bir amaç için uygulanan cezaya verilen ad. Suçluyu ruhani öğelerden mahrum kılarak, mensup olduğu topluluktan, dini ritüellerden ve hatta dünyevi mallardan mahrum kılma özelliği vardır (Meydan, 2020: 42-43).

“Haçlı” davetinde bulunan vaizler arasında Küçük Pierre lakabıyla tanınan keşiş Pierre l’Ermite (1050-1115) etkili hitap gücüyle çevresinde Fransız, Alman ve İtalyanlardan oluşan yirmi bin kişi (Runciman, 1986: 97) toplamıştır (Sevim, 2006: 35). Ne var ki bu toplananlar asker olmamakla beraber askeri disiplin ve gerekli teçhizatları da yoktur (Wells, 1972: 205). Üstelik Pierre l’Ermite’in etrafındaki savaş tecrübesi ve bilgisi olmayan bu insanlar topluluğu, Papa II. Urbanus’un belirlediği 15 Ağustos 1096 tarihli hareket gününü beklemeden yola koyulmuşlardır. Ayrıca birkaç bin kişiden müteşekkil Fransız birlikleri Meteliksiz Gauiter’nin kumandasında Paskalya’dan hemen sonra yola koyulmuştur. Pierre l’Ermite ve beraberindekiler, Meteliksiz Gauiter’nin kumandasındaki haçlı kafilisinin yola çıkmasından kısa bir süre⁷ sonra Köln’den yola çıkmışlardır. Halk tabakası bu durumda iken sefere katılacak olan soylular ise kiliseye mallarını bağışlamışlardır. Kilise, Haçlı Seferi’ne katılmayanlara da “pişmanlıktan arınma parası” ile “günahların parayla affı” adı altında ceza kesmiştir. Böylece kilise kazanç kaynaklarını ve gücünü arttırmıştır. Kilisenin bu tutumu ileride reform hareketinin doğmasına ve Protestan Kilisesi’nin kurulmasına yol açmıştır (Demirkent, 2002a: 218).

Papa yapmış olduğu sefer çağrısında bu yolculuğun hac için olacağını, sefere iştirak edenlerin günahlarının affolunacağı, hac niyetiyle gidenlerin mallarının ve canlarının korunacağını güvencesini vermiştir. Gerek halktan gerekse soylulardan olan kişileri sefere bu şekilde candan katılmayı ve destek vermeyi sağlayan motivasyon da papanın sunduğu söz konusu güvenceler ve dolayısıyla erişecekleri dini kazanımlar idi. Fakat II. Urbanus bu sefere herkesin iştirakinden ziyade eli silah tutan, savaşmayı bilen, genç ve sağlıklı olanların katılmasının gerektiğini söylemiştir. İhtiyar, kadın ve çocukların ise sefere katılmalarını uygun bulmadığını ifade etmiştir. Fakat hac için yapılan ziyaretler günahlardan arınmayı sağladığından dolayı papanın bu konudaki menetme sözü pek karşılık bulmamış ve yoksulların, ihtiyarların, kadınların, çocukların yanında hastalar dahi sefere katılmışlardır (Jonathan, 1997: 19).

XI. yüzyılda kilise, haçlı muhaliflerine “kâfir”, “gentile”⁸, “Mesih/Tanrı düşmanları” ve hepsine birlikte “paganlar”⁹ demiştir (Nicholson, 2005: 228). Bu konuda Jonathan Phillips, söz konusu asırda, Doğu Avrupa toplumunun oldukça dindar olduğunu ve bu insanların cennete girişlerini kesinleştirecek herhangi bir şeyi başarmaya meyilli olduklarını ifade etmiştir.¹⁰ Böylece, ileri görüşlü, reformcu, derûni, belagatli ve gerektiğinde dikkate değer derecede iyi bir diplomat şeklinde tavsif edilen Papa II. Urbanus “Tanrı’nın Kilisesi’ni kurtarmak için Kudüs’e gitmek, bu yolculuğu tüm kefaretlerin yerine koyabilir” sözleriyle birçok Hristiyan’ın ilgisini çekmeyi başarmıştır (Claster, 2009: 34). Phillips, bu sıralama ile Haçlı Seferi’ne katılan geniş halk kitlelerinin Tanrı’nın bayrağı altında birleştiklerini ifade etmiştir. Bu yoğun katılımı sağlayan etken de Papa II. Urbanus’un Kutsal Topraklar’ı Müslümanlardan kurtarma çağrısı

⁷ Pierre l’Ermite Köln’den yola çıktığı tarih olarak 20 Nisan (Runciman, 1986: 97) ve 20 Mayıs (Demirkent, 1997: 13-14) tarihleri verilmektedir.

⁸ Gentiles: İncil’de Yahudi olmayanları belirtmek için kullanılan bir terim olup Eski Ahit’te göyüm ve ammîm kelimeleri seçilmiş kişiler dışındaki halklar veya milletler anlamına gelmiştir. Yeni Ahit’te de aynı terminoloji kullanılarak imana dönmemiş olan herkesi ifade etmiştir (Matta, 10: 18; Resullerin İşleri, 21: 21; 26: 17).

⁹ Pagan: Günümüzde Hristiyan, Yahudi ve Müslüman olmayan bir kişiyi belirtmek için kullanılıyor olup I. yüzyılda kırsal kesimde iskân eden, asker olmayan sivil veya etnik kökeni ifade etmiştir. IV. yüzyıldan itibaren Hristiyanlığı benimsemeyenler bu adla vasıflandırılmıştır. Terim ilk kez 370 yılında Valentinianus’un bir fermanında kullanılmasıyla kayıtlara geçmiştir (McGuire, 2003: 752-753).

¹⁰ Jonathan Phillips yazısında Haçlı Seferleri’ne katılanların milliyetlerini şöyle vermiştir: “Fransızlar, Flamanlar, Frizler, Galyalılar, Allobrogos (Savoyards), Lotharingians, Allemani (Güney Almanlar ve İsviçreliler), Bayyerahılar, Normanlar, İngilizler, İskoçlar, Aquitainians, İtalyanlar, Danimarkalılar, Apulyahılar, İberler, Bretonlar, Rumlar ve Ermeniler” (Jonathan, 1997: 17).

olmuştur (Theron & Oliver, 2018: 1). Çünkü papa, Müslümanları “insanlık dışı, kadın düşkünüleri, Hristiyanların katilleri, Hristiyan kiliselerini kirleten, şiddetli, açgözlü ve saldırganlar” olarak nitelendirmiştir (Lock, 2006: 308).

Haçlı Seferleri sürecinde düşen motivasyonu yükseltmek amacıyla da dini argümanlar kullanılmıştır. Mesela 7 Haziran 1098 tarihinde Büyük Selçuklu kumandanlarından olan Kürboğa (ö. 495/1102), maiyetindeki ordu ile Antakya’yı muhasara altına almıştır (Demirkent, 2002b: 562). Haçlılar şehirde sıkışmış, ümitleri neredeyse tükenmiş bir durumda iken 10 Haziran’da adı Pierre Bartholomaeus olan fakir bir köylü rüya görmüştür. Rüyasında üç kez aziz Andreas’ı gördüğünü ve Kutsal Mızrağın bulunduğu yerin Antakya’daki St. Petrus Kilisesi olduğunu söylemiştir. Piskopos Adhemar her ne kadar Bartholomaeus’un rüyasına inanmamış olsa da 14 Haziran’da kilisede kazı yapılmasına izin vermiştir. Kazıda kutsal mızrağın parçası olduğu var sayılan küçük bir demir parçası çıkmıştır. Akabinde kutsal mızrağın bulunduğu haberi ordugâhta yayılmıştır. Bu haber haçlılar üzerinde olumlu bir etki oluşturmuştur. Diğer taraftan Kürboğa ve Türk beyleri arasındaki rekabetten dolayı bazı Türk beyleri muhasaradan çekilmişlerdir. Haçlılar bu durumu bulunan kutsal mızrak kalıntısına bağlamışlardır. Dolayısıyla haçlılar arasında bu olay mucize olarak yorumlanmıştır. Kont Raymond ise söz konusu ruhaniyeti devam ettirmek istemiş ve yağın yağmur damlalarının Frankların güç ve cesaretlerini arttırmak için yağdığını dile getirmiştir. Haçlılar da güç ve cesareti arttıran yağmur mucizesine tutunmaları sayesinde 28 Haziran 1098’deki savaşın şiddetine atların dayanabildiklerine inanmışlardır.

Makalenin buradan sonraki kısmında Haçlı Seferleri’nin halk nezdinde yoğun bir şekilde karşılık bulması ve gerçekleşmesi için Clermont Konsili’nde yapılan çağrı ile kullanılan motivasyonlar ele alınacaktır.

1. CLERMONT KONSİLİ (27 KASIM 1095)

Papa II. Urbanus, kiliselere mektup yazarak 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında Clermont’ta gerçekleşecek olan konsil çağrısında bulunmuştur. Bu çağrıya üç yüz¹¹ civarında ruhban uyarak katılım sağlamıştır. Konsilde ruhban sınıflarının kilise dışındaki makamlar tarafından belirlenmesi, ruhban makamlarının alınıp-satılması (simonie) ve evlenme durumları gibi konular görüşülmüştür. I. Philippe (1052-1108) zina ve Canbrai piskoposu kilise makamlarını para karşılığı satma suçları sebebiyle aforoz edilmiştir. Ardından II. Urbanus 27 Kasım’da konsile katılanlara hitap edeceğini duyurmuştur (Runciman 1986: 83-84).

Papa II. Urbanus, 27 Kasım günü katılımcıların çok olması nedeniyle umuma açık bir alanda konuşmasını irâd etmiştir. Papa, makam koltuğunu herkesin göreceği şekilde alana yerleştirttikten sonra hazır bulunan halka karşı hitabını gerçekleştirmiştir (Ayan, 2013: 49-50; Carnotensis, 2009: 46; Hill, 1979: 1-2; Monochus, 2005: 79). O, dinleyenlerin manevi duygularını canlandırabilmek için konuşmasına¹² İncil’den birtakım pasajlar okuyarak başlamıştır:

“Kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağımıza bir tokat atana öbürünü de çevirin. Size karşı davacı olup gömleğinizi almak isteyene, abanızı da verin. Sizi bin adım yol yürümeye zorlayana iki bin adım yürüyün.” (Matta, 5: 39-41).

“Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Ben barış değil kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben oğulla babasının, anneyle kızının, gelinle kaynanasının arasına ayrılık koymaya geldim. İnsanın düşmanları, kendi ev halkı olacaktır.” (Matta, 10: 34-36).

¹¹ Fulcherius Carnotensis konsile katılan din adamlarının sayısını 310 olarak vermiştir (Carnotensis, 2009: 46).

¹² Papa II. Urbanus’un Clermont Konsili’nde yaptığı vaaz günümüze 5 farklı kaynakla gelmiştir (Carleton, 1996: 231-242; Strack, 2012: 30-45).

“Ben Babam'dan nasıl yetki aldım, galip gelene, yaptığım işleri sonuna dek sürdürene ulusların üzerinde yetki vereceğim. İsa, demir çomakla gelip insanları güdecek ve toprak kapları kırır gibi her şeyi kırıp parçalayacaktır.” (Vahiy, 2: 26-28).

Ardından Hristiyan kardeşliğinin gereği olarak Bizans'ı savunmaları gerektiğini söylemiştir. II. Urbanus hitabının bu kısmında Kudüs'teki Hristiyanlardan geldiğini söylediği yardım mesajlarını paylaşmış, Türkler'in barbarlığı ve Hristiyanlara yaptıkları -sözde- zulümleri anlatmıştır.¹³ Türkler'in Anadolu'yu yurt edinip İstanbul yakınlarına kadar geldiklerini ve Avrupa için tehdit oluşturduğunu, Hristiyanlara ait toprakları alırken kimilerini öldürdüklerini kimilerini de esir aldıklarını ve kiliselere de zarar verdiklerini ifade etmiştir. Yalnız şunu belirtmek gerekir ki, yakın tarihte yapılan araştırmalar Türkler tarafından Hristiyan hacılara karşı yapıldığı iddia edilen kötü davranışlar ve Hristiyanlar tarafından kutsal sayılan mekânlara karşı işlenen saygısızlıklar anlatıldığı gibi olmamıştır (Ault, 1937: 335).¹⁴ I. Haçlı Seferi öncesinde Anadolu ve Suriye Hristiyanları savaş arifesinde sıkıntılı durumlara maruz kalmış olabilirler.¹⁵ Türkler ve İslam aleyhinde anlatılanlar ise I. Haçlı Seferi'nin uygulama zemininin oluşması açısından Hristiyan Batı'ya hizmet etmiştir (Carey, 1938: 497).

Papa II. Urbanus bu yaşananların Hristiyanların girmiş oldukları günahlar sebebiyle olduğunu, geç kalınmadan Bizans'ın yardımına gidilmesi ve Kutsal Topraklar'ın da buna dahil edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dolayısıyla ona göre Kudüs'e yapılacak olan hac ve kurtarma faaliyeti elzemdir. Ayrıca hac ziyaretinin yine aynı sebeplerden dolayı olan zorluğundan bahsetmiştir (Ruelland, 2004: 69-70; Runciman, 1992, 41-51; Runciman, 2008, 84). Bu sefer sonunda ise girdikleri günahların bedeli olarak kilise tarafından verilen cezaların silineceği, dolayısıyla affa mazhar olacaklarının müjdesini vermiştir (Logan, 2005: 124). Bilhassa söz konusu yolculuğa katılacakların sahip oldukları mallarının kilise tarafından korunacağını vaat etmiştir (Dass, 2002: 1-2; Carnotensis, 2009, 50-52; Küçüksipahioğlu, 2005, 28-33). Papa konuşmasının finalinde ise Haçlı Seferi'nin Tanrı'nın emri ve seferin idaresinin de bizzat Tanrı'nın elinde olduğunu ve bunun nişanesi olarak da Haçlı Seferi'ne katılacak olanların kıyafetleri üzerine haç takmaları gerektiğini belirtmiştir (Gada, 2015: 81-98; Tyerman, 2004: 27-32). II. Urbanus'un Clermont'taki hitabının kısa sürede Avrupa'nın her tarafına yayılmasıyla hac yolculuğuna çıkmak ve haçlı yemini yapmak isteyenlerin sayısı 300.000 rakamına ulaşmıştır (Kaleli, 2017: 80).

Papa II. Urbanus'un Clermont'ta irâd etmiş olduğu konuşmanın orijinal tam metni yoktur. Bundan dolayı konuşmasının tam içeriği bilinmemekle beraber orada bulunup papanın sarf ettiği sözleri yazıya geçirenlerin kayıtları günümüze kadar gelmiştir (Barlas, 2009: 47-52; Carnotensis, 1969: 62-67; Kaleli, 2017: 81). Onun Clermont Konsili'ndeki konuşmasının 5 farklı versiyonu olup konuşmasının genel ana hattı şöyledir:

¹³ Jacques G. Ruelland, yaptığı çalışmalar sonucu Papa II. Urbanus'un konuşma metni hakkında şu kaniya varmıştır: “Clermont'ta konuşan Papa II. Urbanus'un iddiaları doğru değildir. Çünkü 806'dan itibaren Şarلمان ile Halife Harun Reşid arasında imzalanmış olan Hristiyanların kutsal toprakları ziyaret izni gereği hac için oraya giden Hristiyanlara dokunulmamıştır. Fakat yolculuk sırasında eşkiya veya yol kesenler tarafından kervan saldırıları zaman zaman yaşanmıştır...” (Ruelland, 2004: 71-72).

¹⁴ Hristiyanlara ve dinlerine Müslümanlar tarafından tehdit bulunmadığını haçlılar da söylemiştir. II. Haçlı Seferine katılan Almanya Kralı Konrad, üvey kardeşi ve Freising piskoposu Otto, 1143 ve 1146 yılları arasında günlüğüne yazdığına göre, tek bir Tanrı'ya iman eden Müslümanların, Hristiyanların kutsal saydıklarına saldırmadıklarını, kendi inançları gereği Hz. İsa'nın Tanrı'nın oğlu olarak kabul etmediklerini, böylece de kurtuluşa erişemeyeceklerini kaleme almıştır (Southern, 2000: 43).

¹⁵ Kudüs ile ilgili şikayetler Batı'dan hac için giden Hristiyanların abartıları idi. Kudüs'te ikamet eden Hristiyanların papalıktan veya Batılı Hristiyanlardan herhangi bir yardım talepleri olmamıştır. Fakat Kudüs'te yaşayan bazı rahiplerin kendileri ve kiliseleri için maddi yardım (sadaka) talepleri olmuştur (Cahen, 2008: 256-57).

Sevgili kardeşler, size Tanrı'nın iradesini açıklamak için bir elçi olarak konuşuyorum. Doğudaki kardeşlerimize söz verdiğimiz yardımı hemen yapmaktan geri duramayız. Şimdi buna şiddetle ihtiyaçları var. Türkler ve Araplar onlara saldırarak Romanya'ya kadar ilerledi.

...Onlar (Türkler) Tanrı'nın kiliselerinden bazılarını tamamen yıktılar ve diğerlerini kendi ibadetleri için kullanılır hale dönüştürdüler. Mihrapları pisleterek ve boyayarak tahrip ettiler. Hristiyanları sünet ettiler ve sünet sırasında akan kanı mihraplara sürdüler veya vaftiz kurnalarına akıttılar. Onlar (Türkler), Hristiyanların karnını deşerek öldürmeyi, bağırsaklarının uçlarını çıkarıp kazığa bağlamayı seviyorlardı. Bağırsaklarından kazığa bağladıkları kurbanlarını kırbaçlayarak, iç organları dökülünceye kadar kazığın etrafında dönmesini sağlıyorlardı. Ve bu şekilde insanlar öldü. Yine onlar, bir kısım insanımızı da yine kazığa bağladılar ve ok yağmuruna tutarlarken, diğer bir kısım insanımızı elleriyle bağladılar. Çıplak kılıçla tek vuruşta kafalarını uçurup uçuramayacaklarını görmeye çalıştılar. Ya zorla ırzlarına geçtikleri kadınların yaşadıkları dehşet hakkında ne diyebilirim?

... Hristiyanları yedi kez savaşta yendiler, çok sayıda öldürüp esir aldılar, kiliselerini harap ettiler, topraklarını yakıp yıktılar. Yardıma gitmezsek, Tanrı'nın Doğu'daki gerçek kulları hayatta kalamazlar. Bu nedenle hem zengin hem de fakir, Mesih'in sesi olan sizlerden, Hristiyan kardeşlerinizin yaşadığı topraklardan iğrenç haşaratları kovmanız ve Mesih'e tapanlara bir an önce yardım etmeniz için yakarıyor ve yalvarıyorum... Vakit kaybetmeden destek sözü verin. Savaşçıların hazırlanmasına ve yolculuk için ne ödemeleri gerektiğini bulmasına izin verin. Bahar geldiğinde Rabbin sancağı altında iyi bir ruhla ayrılınsınlar. (Jaspert, 2006: 36).

Genel kanaate göre II. Urbanus, Haçlı Seferi'nin başlangıcı sayılan Clermont Konsili'ndeki hitabında Haçlı Seferi'ne katılanların, niyetleri saf olduğu ve açgözlülüğünden etkilenmediği sürece, Allah'a itaat ve fedakârlıklarından dolayı manevi bir ödül alacaklarını söylemiştir (Jaspert, 2006: 36).

Papanın yaptığı bu konuşma dinleyenlerin üzerinde büyük bir etki bırakmış ve onların arasından sık sık "Deus le volt" (Tanrı bunu istiyor) sözleri yükselmiştir. Hatta Le Puy piskoposu Papa II. Urbanus'un önünde diz çökmüş ve Haçlı Seferi'ne çıkmak için gönüllü olduğunu haykırmıştır. Kardinal Gregorius ise diz çökerek confiteor'u (günah çıkarma duası) okumuştur. Bu durum orada hazır bulunanları heyecanlandırmış ve Haçlı Seferi muhaliflerinin sessiz kalmalarını sağlamıştır. Papa konuşmasının devamında bütün Hristiyanların iki sebepten dolayı Haçlı Seferleri'ne katılmaları gerektiğini söylemiştir. Bu sebepleri de sefere iştirak edenlerin günahlarının bağışlanacağı, Avrupalı Hristiyanların birbirleriyle savaşmak yerine Türkler ile savaşmalarını ve kutsal şehri ele geçirmek şeklinde vermiştir. Ancak hedefe ulaşmada engel teşkil etmesi muhtemel olan ihtiyar ve akıl sağlığı yerinde olmayanların sefere katılmamaları ihtarını yapmıştır (Runciman, 1992: 43-44). Sonunda ise büyük hac yolculuğu olan sefer için Hz. Meryem'in göğe uçuş gününe tekabül eden 15 Ağustos 1096 tarihini hareket günü olarak ilan etmiştir (Akyol, 2018: 84-94).

2. KUDÜS

Kudüs, yeryüzünde var olan her üç semavi dinin kutsalıdır. Bu sebeple Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar şehre büyük değer atfetmişlerdir. Konumuz itibarıyla Kudüs'ün Hristiyanlar açısından önemi bu dinin tam da bu şehirde doğmuş olmasındandır (Baldi, Vasko & Sabella, 2003: 765). Hz. İsa, İncillerde yer alan bilgiye göre Kral Hirodes'in öldüğü yıl olan M.Ö. 4'de (Günel 1970: 413) Roma İmparatorluğu sınırları içinde bulunan Yahudiye eyaletinin Kudüs şehrine yaklaşık 10 km mesafedeki Beytüllahim/Beytlehem'de doğmuştur (Luka, 2: 4; Matta, 2: 1). Hz. İsa'nın üç yıl gibi kısa sürede tebliğ faaliyetlerinin hareket merkezi yine Kudüs (Yerusalem) olmuştur. Onun çevresinde başta havarileri olmak üzere yeni bir Yahudiler topluluğu oluşmuştur. Matta 10/5-6'da yer alan ifadeye göre Hz. İsa'nın "...öteki uluslara gidin" şeklindeki buyruğu ile onun vefatından sonra havarilerin bir kısmı Kudüs'te kalmış, diğer kısmı da Filistin dışındaki bölgelere dağılmışlardır.

Hız. İsa, Petrus'a (Peter, Pierre, Kefas¹⁶) "koyunlarımı güf... koyunlarımı otlat" diyerek (Yuhanna, 21: 15-20) onu cemaatinin/kilisenin başı olarak belirlemiş ve "...sen Petrus'sun ve ben kilisemi bu kayanın üzerine kuracağım" sözüyle de kendi yerine vekil tayin etmiştir (Matta, 16: 18). Kudüs Hristiyanları için diğer önemli isim Yakup'tur. Onun, Kudüs cemaatinin başkanı olması, inananları zaman zaman bir araya getirip -son akşam yemeğini temsilen- beraber yemek yemeleri ve böylece Hız. İsa'yla ilgili hatıraları tekrarlamalarıyla Kudüs'teki ilk kilise kendiliğinden oluşmuştur (Çelik, 1996: 26). Hız. İsa'nın, Kutsal Mabet'te karışıklıklara neden olması, Sadukiler ve Ferisiler'den olan Yahudilerin ileri gelenlerinin çabasıyla tutuklanması, çarımh cezasına çarptırılması ve Golgota Tepesi'nde çarımh cezasının infazı yine Kudüs'te gerçekleşmiştir (Matta, 27: 24-26).¹⁷

Hız. İsa'dan sonra Pavlus'un öğretileri neticesinde oluşan Yahudi Hristiyanlığı ile Pavlus Hristiyanlığı ayrımı Kudüs'te yapılan konsilde kendini göstermiştir (Flanagan, 2003: 772). "Öteki uluslardan Tanrı'ya dönenlere güçlük çıkarmamak" yönünde bir karar alınarak, sünnet uygulaması kaldırılmıştır. Böylece konsil kararlarına göre doğuştan Yahudi milletinden olmayan Hristiyanlara sünnet olma zorunluluğu yerine, putlara sunulan kurbanların etlerinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanların etinden ve fuhuştan sakınmak gibi kurallara uymak yeterli görülmüştür (Meydan, 2020: 45).

Kudüs, Haçlı Seferleri döneminde ise bizzat "sefer"ın amacı olmuştur. Haçlılar 1099'da Kudüs'ü aldıklarında, Filistin'de Latin Batı'nın modelini alan bir dini örgüt kurmuşlardır. Rum Patriđi ülkeyi terk ettiği için Kudüs'te bir Latin Patrikhanesi kurulmuştur. Latin Krallığı'nın kurulmasıyla Kudüs'teki Rum Patriđi kovulmuş ve onun yerine Norman haçlılarının papazı Arnulf (Arnoul) ilk Latin Patriđi olmuştur. O, temsil ettiği kuruma uygun olmayan davranışları nedeniyle kısa bir süre sonra yerini Pisa Başpiskoposu Dagobert'e (1100-1107) bırakmıştır. Filistin'de haçlı egemenliğinin bir yüzyıla yakın zaman boyunca Templars şövalyeleri ve St. John, ülkenin dini yaşamında güçlü faktörler olmuştur. Çok sayıda kale ve kilise inşa edilmesine rağmen günümüze bir haçlı yapısı olarak Hız. İsa'nın gömülüp tekrar dirildiğine inanılan yere inşa edilen Kutsal Kabir Kilisesi gelebilmiştir. Kudüs 1187'de Müslümanlar tarafından geri alındığında, Latin Patriđi Herakleios (1180-1191), Latin Krallığı'nın son kalesi Akka'ya sığınmak zorunda kalmıştır. Sekiz halefi, Akka 1291'de Müslümanların eline geçene kadar burada ikamet etmiştir (Baldi vd., 2003: 771). XIII. yüzyılda Filistin'de Latin hiyerarşisinin ortadan kalkmasıyla birlikte, Katolik inancını ve kutsal mekânları koruma görevi neredeyse tamamen Fransiskenlere¹⁸ düşmüştür.

3. HAC (PİLGRİMAGE)

Hristiyanlıkta birçok hac merkezi vardır. Kudüs bu merkezler arasında "Tanrı'nın yeryüzündeki gerçek şehri" olarak vasıflandırılmıştır. Değeri bakımından ise günahların affa uğradığı yerdir. Gezici vaizlerin de etkili hitabıyla Hristiyanlar Kudüs'ün dünyada mı yoksa cennette mi olduğunu karıştırır hale gelmişlerdir. I. Haçlı Seferi öncesinde batılı Hristiyanların Filistin diyarına yaptıkları hac yolculuklarında artış olmuştur (Kaleli, 2017: 62).

¹⁶ Kefas kaya anlamına gelir (Yuhanna, 1: 42; Jacob, 1985: 13).

¹⁷ Kur'an-ı Kerim'de ise Hız. İsa'nın çarımh olayından mucizevi bir şekilde kurtarıldığı ve mahiyeti bilinmeyen bir şekilde vefat ettirildiği belirtilmektedir (Nisa, 4/157-158; Al-i İmran, 3/54-55; Maide, 5/116-118).

¹⁸ Fransisken Tarikatı: Assisli (İtalya) Aziz Francis tarafından kurulmuştur. 1209 veya 1210 yılında Papa III. Innocent tarafından sözlü olarak onaylanmıştır. Ancak 1221'de Papa III. Honorius'un yazılı onayı ile resmiyet kazanmıştır. Tarikat üyeleri gezgin ve dilenci vaizler olup halkın verdiği sadakalarla geçimlerini temin etmekle tanınmışlardır (Cevizci, 2009: 829).

Filistin'e yapılan hac seferlerini Konstantin ile başlatmak mümkündür. Konstantin, annesi Helena'yı hac ziyareti amacıyla Kudüs'e göndermiştir. Helena'nın "Calvary'yi"¹⁹ ortaya çıkarmak ve tutkunun tüm kalıntılarını bulmak" adına yaptırdığı çalışmalar netice vermiştir. Hz. İsa'ya ait çarım ve çivi kalıntıları olduğu sanılan buluntular Hristiyanlar nezdinde Kudüs ve hac yolculuğuna ilgiyi canlandırmıştır (Runciman, 1980: 21). Yine Hristiyanlar nezdinde Hz. İsa'nın veya aziz sayılan bir ruhbanın hayatından geriye kalan nesnelere de sahibi gibi aynı kutsallık değeri taşıdığı var sayılmıştır. Bu sebeple kilise "hac" olgusunu kabul etmiştir (Setton, 1969: 68). Hatta Origenes'in (185-254), "Hristiyanların Mesih'in ayak izlerini arama arzusundan" bahsetmesiyle haccı II. yüzyıla kadar geri götürmek mümkündür (Setton, 1969: 69). Haçlılar Tarihi adlı üç ciltlik eser sahibi olan Steven Runciman ise X. yüzyılı Hristiyan dünyasındaki hac çağının başlangıcı olarak kabul etmiştir. Hristiyanlar, Hz. İsa'nın doğduğu, insanlara hitap ettiği ve ıstırap çektiği yerleri merak edip, görme arzusunda olmuşlardır. Onlar, Hz. İsa ile bir olma adına onun gibi acı çekerek günahlarından kurtulma ve tövbenin gücüne inanmışlardır (Battifol, 1906: 112-120).

XI. yüzyılda hac ziyaretlerinin gelişmesini ve rağbet görmesini iki unsura bağlamak mümkündür. Bunlar Cluny Manastırı aracılığıyla canlanan dini hayat ve X. yüzyılda Suriye'nin Bizans İmparatorluğu tarafından yeniden alınmasıdır (Archer, 1895: 15; Atiya, 1962: 44). Ayrıca Macaristan Kralı Stephan'ın 1000 yılında Hristiyan olması (Hupchick, 1995: 54) ve onun topraklarından geçen karayolunun hacca gidenler için güvenli hale gelmesi de bu canlanmada etkili olmuştur (Bartlett, 1999: 14; Carey, Allfree & Cairus: 2006, 497).

Müslüman yöneticiler, Filistin'e gelen hacıların ve/veya gezginlerin ziyaretlerini maddi gelir yönünden memnuniyetle karşılamışlardır. XI. yüzyılın ortalarından itibaren ise Hristiyan hacıların Müslüman yetkililerin artan muhalefetiyle karşı karşıya kalmışlardır. Türklerin 1080 yılına kadar tüm Küçük Asya'yı kontrol etmeleri ve toprakları genişletmeleriyle, XI. yüzyılın son çeyreği Filistin'e yolculuk eden hacıların giderek daha zor bir hale gelmiştir (Runciman, 1980: 24-40).

4. KUTSAL SAVAŞ (HOLY WAR)

Kutsal Savaş, doğrudan veya dolaylı olarak Tanrı ya da Mesih tarafından buyurulduğuna ve yerine getirilmesi gerektiğine inanılan amaçlar uğrunda savaşmak şeklinde tarif edilebilir. Bu anlamdan yol çıkarak Kutsal Savaş adlandırılması Haçlı Savaşları için de kullanılmıştır. Riley-Smith, Haçlı Seferleri'ni teatral tezahürler olarak gördüğünü ifade etmiştir (Riley-Smith, 2008: 14).

Hristiyanlıkta "savaş" olgusuna bakıldığında ruhbanlar arasında "Hristiyan dininin müntesibi olan bir kişinin ülkesi uğruna savaşması veya savaşmaması" durumu tartışılmıştır. Fakat gerek Erken Hristiyanlık Dönemi'nde gerekse daha sonraki zamanlarda Hristiyanlığın bir barış dini olduğu, dolayısıyla savaşmanın insanları "kurban etme" veya "yok etme" anlamına geleceği için yasak olduğu görüşü hâkim idi. Bu sebeple savaşmak günah sayılmıştır (Runciman, 1998: 65). Kilise Babası Basileios (330-379), savaşa katılanlar hakkında askerin aldığı emri yerine getirmek mecburiyetinde olduğu, fakat savaş sırasında birini öldürenin günahlarından arınmak için üç ay akşam yemeği yememesi gerektiği şeklinde savaş ile ilgili görüşünü ifade etmiştir. Dolayısıyla savaş, askeri münasebetler ve şehitlik kavramına iyi gözle bakılmamıştır (Buckler, 1929: 97). Ancak şehitlik (martyr) kavramı Augustinus (354-430) tarafından Hristiyan inancının doğruluğuna ve uygunluğuna tanıklık etmek için hayatını veren veya hayatını görünür kılan kişiye verilen ad şeklinde tanımlanmıştır (Murphy & Dicharry, 2003: 227). O, "Tanrı'nın emriyle savaşabileceğini kabul edebilirim" demiş ve sebebini "Hristiyanlar, Barbarların istilalarına karşı kendilerini silahla müdafaa edecekler" şeklinde belirtmiştir. Buradan yola çıkarak kilisenin menfaatleri uğruna Kutsal Savaş fikri oluşmuştur. Papa IV. Leo (790-885) ise kilisenin savunulması amacıyla

¹⁹ Calvary: Hristiyanlık inancına göre İsa Mesih'in çarımına gerildiği, Kudüs şehrinin dışında yer alan tepeye verilen ad.

savaşmanın meşruluğu görüşünü açıklamıştır. Onun ardından Papa VIII. Johannes (ö. 882) kilise için hulus-i kalp ile savaşırken ölenlerin şehit sayılacağını ve bu unvanla anılacağını ifade etmiştir. Papa I. Nicolaus (1397-1455) önceki papalardan farklı bir görüşle, günahkârların günahlarından kurtulup temizlenmesi için dinsizlere karşı Kutsal Savaş'a katılmalarına izin vermiştir (Runciman, 1998: 66).

5. HAKLI SAVAŞ (JUST WAR)

Batı toplumu din adamları, lordlar ve halk olmak üzere üç sınıftan oluşmuştur. Bu hiyerarşi içindeki sürtüşmeler, Haçlı Seferleri'nin geliştiği ortamı şekillendirmeye yardımcı olmuştur. Bu durum, nihayetinde dünyaya Tanrı Barışı (Peace of God) empoze etmeye çalışan ancak Batı toplumunu bilmeden Haçlı Seferleri için hazırlayan "barış hareketleri"nin (peace movements) gelişmesine yol açmıştır (Bartlett, 2005: 10).

Haklı Savaş kavramını M.Ö. I. yüzyıla kadar geriye götürmek mümkündür. Bu yüzyılda Çiçero (Keller, 2012, 9-30) söz konusu kavramı ilk kullanan kişidir. Hristiyanlığa ise V. yüzyılda Augustinus'un yorumuyla girmiştir (Langan, 1984: 19-38; Mattox, 2006). O, saldırgan davranışların savaşmak için meşru bir sebep olacağı anlayışını ortaya koyarak, yapılacak savaşların "Tanrı'nın emriyle" olursa Haklı Savaş sayılacağını savunmuştur (Runciman, 1998: 66; Tyerman, 2003: 131). Bunun için savunma ve kaybedilmiş toprakları geri alma niyetiyle yapılması gerektiği gibi iki neden belirlemiştir. Bu kavram, Haçlı Seferleri'yle beraber gelişme göstermiştir. Papalar, kilisenin savunulması amacıyla şiddet kullanmanın da Haklı Savaş'a girdiği görüşünü paylaşmışlardır. IX. yüzyılda söylem biraz daha gelişerek savaşta ölenlerin durumu hakkında görüş beyan etmeye dönüşmüştür. Papa IV. Leo'nun (790-855), kiliseyi savunurken savaşta öldürülen bir savaşçının cennette ödüllendirileceği beyanı buna örnek verilebilir. IV. Leo'nun halefi olan papalar da kutsal bir savaşta ölenlerin günahlarının da affedilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.²⁰ Fakat kimi teologlar, karşı karşıya gelen iki Hristiyan topluluğun savaşmasını Haklı Savaş'ın ve günahların affının dışında kalmaları gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir (Bartlett, 2000: 11). Çünkü Haklı Savaş kavramı, İspanya'nın Müslümanlardan geri alınarak Hristiyanlaşmasıyla (reconquista)²¹ "Kutsal Savaş'a dönüşmüştür. Başta II. Alexander (1061-73) ve VII. Gregorius (1073-85) olmak üzere papalar Haklı Savaş'a açık bir şekilde destek vermişlerdir. Papa II. Urbanus da Doğu'da yapılan Haçlı Seferleri'nden İspanyolları muaf tutmuştur (Bartlett, 2000: 11; O'Callaghan, 2004: 27-35; Vasiliev, 1928: 400).

XI. yüzyılda Papa VII. Gregorius, kilisenin krallıklardan bağımsız bir kurum olmasını sağlamaya çalışmış, Hristiyanlığın dünyayı değiştirebilecek potansiyele sahip olduğuna inanmış ve bu değişimi gerçekleştirmek adına şiddete dahi başvurulabileceğini ifade etmiştir. Bunu da "Tanrı Barışı" (Kırpık, 2007: 81-90) ve "Haklı Savaş" kavramlarıyla açıklamıştır. Orta Çağ'da Tanrı Barışı kavramına, Avrupa'daki toplulukların birbirleriyle çatışmalarından dolayı ihtiyaç duyulmuş, her fırsatta çıkan çatışmalara bir son vermek amacıyla papalık tarafından bu kavram geliştirilmiştir. Pratikteki uygulaması da piskoposlara bağlı bulunan şövalye birliklerini kuvvetlendirmek, geliştirmek ve kilise emrinde olmak üzere asker yetiştirmektir. "İsa'nın Askerleri" adı verilen bu birlikler barışın tesisi uğruna savaşıp, Tanrı Barışı için savaşı gerçekleştirmiş ve böylece Haklı Savaş fikrinin oluşmasına vasıta olmuşlardır.

²⁰ Orta Çağ'da bir Hristiyan için günahların affedilmesi manevi anlamda önemli bir durumdur. Günahkâr olmak ve bu günahlardan kurtulamamak endişesi günahın kendisinden daha vahim sayılmıştır (Peters, 1998: 140-141).

²¹ Reconquista (Yeniden Fetih): Hristiyanların, Endülüs Müslümanlarını İber Yarımadasındaki varlıklarına son verme amaç ve çabasına verilen ad. 1492'de Endülüs Devletinin yıkılmasıyla Hristiyanlar hedeflerine ulaşmışlardır.

Roma Katolik Kilisesi, Tanrı'ya hizmet etmeyi ancak bütün dünyanın barış içinde yaşamasıyla mümkün görmüştür. Hristiyanlar açısından Tanrı Barışı fikri evrensel bir amaç olmalıydı. Bu sebeple Hristiyanlar dışındaki Tanrı'nın düşmanlarına karşı Haklı Savaş yapılabilirdi. Dolayısıyla kilise, doğu kiliselerini ve paganların elinde bulunan Kutsal Topraklar başta olmak üzere Avrupa, Balkanlar, Bizans ve Kuzey Afrika coğrafyalarını kurtarmayı görev addetmiştir. Hedefe ulaşıldığında ise Hristiyanlar tek bir çatı altında toplanmış ve "Tanrı Barışı Devleti" kurulmuş olacak idi. Dolayısıyla Haklı Savaş, Tanrı Barışı fikrine ulaşmak amacıyla gidilmesi gereken yol olarak görülmüştür (Riley-Smith, 2005: 29-35).

6. TANRI BARIŞI (PEACE OF GOD)

Her ne kadar adında barış kelimesi geçse de dini ve askeri yönü olan ve Haçlı Seferleri'nin temelini teşkil eden fikrî kaynaklardan biridir. Tanrı Barışı, Batı medeniyetine paganlardan geçmiş olup Cluny tarikatı tarafından geliştirilmiş ve şövalyeler vasıtasıyla arzu edilen düzenin sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır (Kırpık, 2007: 81-90). Korunması gereken düzen de manastırın hakimiyeti olarak belirlenmiştir. 994 yılında Anse'de konusu sadece Tanrı Barışı olan bir konsil toplanmıştır. Böylece kilisenin korunmasını hedef alan dini-askeri bir yapı oluşmuştur. 1027 yılında yapılan Toulouges Konsili'nde (Fransa) Tanrı Barışı tabiri şövalyeler arasında görülen çatışmaların sona ermesi fikriyle kullanılmıştır. Çünkü Frank topraklarının hemen her yerinde savaş vardı (Novigenti, 1997, 31). Haçlı Seferleri'ne katılanlar kilisenin korumasına sığınarak söz konusu barışın yaygınlaşmasına dolaylı olarak katkıda bulunmuşlardır. Yine bu süreç işsiz, başıboş ve amaçsız şövalyeler için bir kurtuluş fikri olarak da değerlendirilmiştir. Böylece X. ve XIII. yüzyıllar arasında anathema²² veya aforoz gibi Tanrı Barışı'nın da müesseseleştiği görülmüştür.

Tanrı Barışı fikri Fransa'nın güneybatı bölgesi olan Aquitania'da Chabannes'li Adhemar (950-1030) tarafından dillendirilmiş ve Aquitanialıların Barışı adıyla tanınmıştır. I. Haçlı Seferi'nde bulunan kişilerin birçoğunun Aquitanialı olması nedeniyle Tanrı Barışı fikri dikkat çekerek yayılmıştır. Papa II. Urbanus da Haçlı Seferi çağrısı yaparken bu ifadeyi kullanmış ve onu dinleyenler yüksek sesle "*Tanrı bunu istiyor*" (Deus le volt) nidaları atmışlardır (Kırpık, 2007: 84).

7. HAÇ YEMİNİ

Haç, Haçlı Seferleri'yle Avrupa'da ulusal sembol (national symbol), bayrak/sancak veya üniforma (banner or uniform) olarak kabul edilmiştir (Tyerman, 2006: 908). Haçlı Seferleri'ne katılanlar giydikleri kıyafetlerin üzerine haç dikerek niyetlerini belli etmişlerdir. Bu uygulama onların yaptıkları yeminin göstergesi olmuştur. Böylece seferlere katılacak olanlar "haç alanlar" şeklinde adlandırılıp yemin etmiş sayılmışlardır (Asbridge, 2005: 65-66). XV. yüzyıla gelindiğinde haç artık Hristiyanlığın genel sembolü/alameti haline gelmiştir (Tyerman, 1998: 85).

Haç yemininin serüveni şöyle gerçekleşmiştir: Haçlı Seferleri'nin Tanrı'nın savaşı olarak temsil edilmesinden sonra, bu savaşa iştirak edenler Tanrı'nın askerleri veya Mesih'in askerleri olarak kabul edilmiştir. Görevleri ve statüleri, haç alma töreniyle tanımlanmıştır. Haçlı Seferleri'ne katılanlar önce "haç alma, haç kabul etme" ya da "haçlanma" ve ardından "İsa'nın yattığı ve göğe yükseldiği" yerde bulunan Kutsal Mezar'a gidip hac edeceğine dair yemin etmişlerdir.²³ Zira yapılan yemin ağırdır ve gidilecek yol da zordur. Dolayısıyla bu meşakkate katlanacak Hristiyanlar için hacı olup günahlardan arınmak önemli bir motivasyon olmuştur. Ayrıca kutsal görevden dönünceye kadar seferlere katılan

²² Anathema (Büyük Aforoz): Kilisenin belirlemiş olduğu yasaklardan bir veya birkaçını ihlal eden ve ıslah edilmesi mümkün görülmeyen bir Hristiyan'ın kiliseden, çevresinden, kilisenin vaftiz, evlenme, cenaze töreni, evharistiya ve günah çıkarma gibi hizmetlerinden mahrum bırakılarak ihraç edilmesidir (Meydan, 2020: 50-54).

²³ Haç yemini ettikten sonra Haçlı Seferi'ne katılmayanlara Kilise tarafından aforoz gibi bazı yaptırımlar uygulanmıştır. Aforoz da Kilise Ceza Hukuku'nda ciddi yaptırımları olan bir cezadır (Carım, 1965: 15; Madden, 2005: 10; Saunders, 1962: 53, 157).

kişilerin mal varlıklarının ve sahip oldukları toprakların kilise tarafından korunacağıın garantisini verilmiştir. Tören sonunda da haç alma yemini edenlerin kıyafetlerine haç işareti dikilmiş, “haçlılar” veya “haç taşıyıcıları” olarak adlandırılmışlardır (Madden, 2005: 10). Onlar, kıyafetlerindeki haç sembolü olarak takmışlardır (Novigenti, 1997: 45).²⁴ Bu, haçlıların hazırlık için belirlenen koşullarda Haçlı Seferleri’ne katılmak için bağlayıcı bir yemin ettikleri anlamına gelmiştir. Bu yemin, piskopos, Haçlı Seferleri vaizi veya papalık elçisi gibi papanın bir temsilcisinin huzurunda yapılması ve haç işaretinin, yemin edildiği andan Haçlı Seferleri’nin sonuna kadar yapılan yeminin teyidi olarak haçlıların giysilerinde gösterilmesi şartını gerektirmiştir. Bu nedenle, “haçla işaretlenmiş” anlamına gelen Latince “crucesignatus” sözcüğü, XII. yüzyılın sonundan itibaren bir haçlıyı belirtmek için kullanılmıştır. Yapılan bu yemin bağlayıcı idi. Bu yemini yapan bir Hristiyan ancak papalık otoritesi tarafından başka kefarete biçimlerine çevrildiyse, Haçlı Seferleri’ne kendi yerine bir temsilci gönderdiyse veya Haçlı Seferleri’ne yardım için para ödedyse kurtulabilirdi. Sayılan bu kurallarla beraber Haçlı Seferleri yemini eden Hristiyanlara Haçlı Seferleri’ne katılmaya teşvik eden genel hoşgörü ve günahların affı gibi birtakım ayrıcalıklar tanınmıştır. Bunların en önemlisi, insanları günahları nedeniyle, hayattayken veya öldükten sonra etkileyen tüm cezaların affedilmesi için “Endüljans”ın (Indulgence) verilmesi idi (Maier, 2003: 406).

8. ENDÜLJANS

Pagan bir ailede doğan, geniş hukuk bilgisine sahip, Hristiyan olduktan sonra hukuk becerisini Hristiyanlığı açıklamaya adanmış Tertullianus (160-225), endüljansı “Beden, uzuvlarından birinin sefaletinden sevinmez; aksine tüm vücut acı çekmeli ve bir tedavi için birlikte çalışmalıdır” (Palmer & Tvard, 2003: 436) şeklinde ifade etmiştir. P. F. Palmer ile G. A. Tvard, bir Hristiyan’ın günah itirafının akabinde “Tanrı önünde bağışlanma”ya dikkat çekmişlerdir. Bu uygulama XI. yüzyılda geliştirilmiştir. Kilise, büyük bir günahın affedilmesi ile tövbekârın cemaate geri kabul edilmesi arasındaki kefarete süresinin kısalmasını belirlemek için “redemptio” (kefarete, kurtuluş) ve “remissio” (bağışlama) kelimelerini kullanmıştır (Palmer & Tvard, 2003: 437). Endüljans üç aşamada gerçekleşen bir süreç olup pişmanlık, günah itirafı ile günahın karşılığı olan tazminat ya da kefaretin yerine getirilmesiyle tamamlanmış olur. Endüljans aracılığıyla affedilecek dünyevi günahların tamamının ve bir kısmının bağışlanmasına göre umumi veya kısmî endüljans olmak üzere iki çeşit söz konusudur. Bütün dünyevi günahların bağışlanması “umumi endüljans”, dünyevi cezaların sadece bir kısmının bağışlanması ise “kısmî endüljans” olarak tavsif edilmiştir. Bütün günahlardan kurtaran umumi endüljansa nail olmak için evharistiya (ekmek-şarap ayini) ayinine iştirak etmek ve papalık tarafından istenen bir şeyi yerine getirmek gibi görevleri ifa etmek gerekmektedir. Kısmî endüljansa kavuşmak için günah itirafı ile beraber birtakım duaların okunması yeterli görülmüştür. Papalık, Haçlı Seferleri’ne katılacak olanlara umumi endüljansı vaat etmiştir (Olgun, 2005: 329).

II. Urbanus’un himayesinde gerçekleşen Clermont Konsili’nde “Onur ve zenginlik kazanmak amacıyla değil, yalnızca bağlılığından dolayı Kudüs’teki Tanrı Kilisesi’nin kurtuluşu amacıyla yola çıkan herkes için bu yolculuk tüm kefaretlerin yerine sayılacaktır” ifadesi kullanılmıştır. İlginçtir ki endüljans, Orta Çağ’da, kilisede ayine katılıp zaten günah itirafında bulunmuş olanlara verilmiştir (Palmer & Tvard, 2003: 437). Kilise, Haçlı Seferleri’ne katılımın artması için halka duyurduğu endüljansın etki alanını zaman içinde genişletmiştir. Haçlı Seferleri’nden başka, özellikle İspanya’daki Müslümanlara, Güney Fransa’daki Albigensianlara ve Türklere karşı yapılan savaşlarda da kullanılmıştır.

²⁴ Alman tarihçi C. Erdmann’a göre, bu, Batılılara ait ilk ordu rozeti ve bir üniformaya doğru ilk adımdı (Duncalf, 1969: 240).

Endüljans satışı kilisenin gelir kaynağını önemli ölçüde arttırmış olmasının yanında ciddi suistimallere yol açtığından Katolik Kilisesi'nin manevi iflasının da temelinde yatan etkenlerden biri olmuştur (Pillay & Hofmeyr, 1991: 130).

9. GÜNAHLARIN AFFI

II. Urbanus, Haçlı Seferleri hizmetini Tanrı'ya karşı bir yükümlülük olarak tanımlamıştır. Buna ek olarak da papa, katılımcılara itiraf ettikleri günahlar için tüm tövbe yükümlülüklerinin affına söz vermiştir. Böylece Haçlı Seferleri, günahın ölümden önce ve sonra istenmeyen sonuçlarıyla başa çıkmanın yolunu sunmuştur (Maier, 2003: 406). Hristiyanlar, genel hoşgörüyü “bütün günahların bağışlanması” (remissio peccatorum) olarak düşünmüşler ve Haçlı Seferleri yeminlerini ettiklerinde günahlarını bir rahibe itiraf etmişlerdir. Haçlı Seferleri'ne katılarak günahların lekesinden temizlenmenin ve kefareten daha fazla yararlanmanın genel hoşgörü yoluyla mümkün olacağı inancı, Haçlı Seferleri'nin Hristiyanlar tarafından duyulan cazibesini açıklar mahiyettedir. Buna ek olarak; haçlılara, onları çarşıya gerilmeye teşvik etmek (İsa'nın çilesini hissetmek ve onunla bir olmak) ve yurtlarından ayrılmalarını kolaylaştırmak amacıyla kilisece bir dizi yasal ayrıcalık tanınmıştır. Haçlı Seferleri süresince kilise, mahkemeleri aracılığıyla haçlılara, ailelerine, bakmakla yükümlü oldukları kişilere ve mal varlıklarına yasal koruma sağlamıştır. Bu aynı zamanda haçlılar aleyhine açılan davaların Haçlı Seferleri sonrasına ertelenmesi anlamına gelmiştir. Haçlılar, feodal ve diğer vergilerden, faiz ödemelerinden ve üstlendikleri borçların geri ödenmesinden de kurtulmuşlardır. Sıradan insanlara normal şartlar altında devredilemez olarak kabul edilen mülkleri elden çıkarmalarına da izin verilirken, din adamlarına Haçlı Seferleri'nde yoklukları sırasında yardımlarının gelirlerini kullanma hakkı verilmiştir. Bir Haçlı Seferi'ne katılmanın maliyeti ve bu seferden canlı dönmeme olasılığının tehlikesi göz önüne alındığında, mali ve yasal meseleleri düzenleyen ayrıcalıklar, haçı alıp almamaya karar verirken ailelerini ve ekonomilerini dikkate almaları gereken potansiyel haçlıları çekmek için cazip konular idi. Bununla beraber propaganda, mali ve dini destekten yararlanma Haçlı Seferleri'nin düzenli unsurları haline gelmiştir.

Papalar, her bir seferin nedenlerini ve koşullarını ayrıntılarıyla açıklayan Papalık “Bulla”sı (fermanı) yayınlayarak bir Haçlı Seferi ilan etmiş ve seçilecek görevli vaizler yoluyla potansiyel askeri liderlere gönderilmiştir. Haçlı Seferleri çağrıları genellikle, Hristiyanların doğrudan çarşıya gerilmeye teşvik edildiği bir nevi seferberlik şeklini almıştır. Başlangıçta Haçlı Seferleri çağrısı en güçlü şekilde bireysel ve genellikle hitaplarıyla halkı etkileyen, Clairvaux'lu Bernard (1090-1153) gibi vaizler tarafından yürütülürken, yaklaşık 1230'lardan itibaren çağrı faaliyetinin büyük kısmı, geniş kaynakları olan Dominikenlerin²⁵ ve Fransiskanların vaizlerine geçmiştir. Eğitimli vaizler, Haçlı Seferleri çağrısının yayılmasını özellikle etkili kılmıştır. Haçlı Seferleri vaazı, Haçlı Seferleri'ni desteklemek için din adamlarının gelirlerine uygulanan vergilerin yanı sıra, haçlı ordusuna katılmayanlar tarafından gönüllü olarak yapılan veya onlardan zorla alınan gönüllü bağışların ve yemin kefareti ödemelerinin toplanmasıyla beraber yürütülmüştür. Toplanan bu meblağlar, paralı askeri birlikleri finanse etmeye yardımcı olmak için genellikle doğrudan önde gelen haçlılara aktarılmıştır. Aynı zamanda, papalar, sahadaki haçlılara destek olmak için kiliselerde ayinler organize etmişlerdir. Bu ayinlerin, Haçlı Seferleri'ni desteklemek için Tanrı'nın lütfunu etkilediğine inanılmış ve bu nedenle başarılı bir sonuç için önemli olduğu düşünülmüştür. Sonuç itibarıyla Haçlı Seferleri'ne katılanlar bağlayıcı bir yemin etmişler ve başta genel/sınırsız hoşgörü (plenary indulgence) olmak üzere bir dizi manevi ve dünyevi ayrıcalıktan yararlanmışlardır (Maier, 2003: 406).

²⁵ Dominiken Tarikatı: Aziz Dominik tarafından kurulmuş olup vaizler tarikatı olarak bilinir. Dominik ve ilk tarikat üyeleri Aziz Augustinus'un keşişlik ilkeleri doğrultusunda dini hayatlarını tanzim etmişlerdir. Papa III. Innocent zamanında onay alamamışlarsa da 1217 yılında Papa III. Honorius tarafından resmîyet kazanmışlardır (Cevizci, 2009: 829-833).

10. HAÇLI SEFERLERİ (THE CRUSADES)

Haçlı Seferleri'nin kökleri, XI. yüzyılda Batı Avrupa toplumunu şekillendiren teolojik, siyasi ve kültürel gelişmelerde bulunabilir (Maier, 2003: 406). Bu yüzyılda gerçekleşen Haçlı Seferleri'yle ilgili Thomas F. Madden, kilise düşüncesinde devrim gerçekleşmeden Haçlı Seferleri'nin olamayacağı görüşündedir (Madden, 2002: 71). Bu yüzyılda kutsal savaş kilisenin gündeminde idi (Tyerman, 2006: 47). Söz konusu düşünce W. B. Bartlett'e göre saldırganlığın Hristiyan olmayan düşmanlara yöneltilmesi ile sonuçlanmıştır (Bartlett, 2005: 11). Bu sonuç Papa VII. Gregorius'un (1020-1085) oluşturduğu formüle görülebilir. O, kilise ve inancı savunmak için savaşanların motivasyonlarının altında yatan nedene odaklanarak, askerlik hizmetinin bu gibi koşullarda tövbe olarak görülebileceği teorisini formüle etmiştir. Gregoryen reform hareketinden geliştirilen, Papa II. Urbanus'un I. Haçlı Seferi fikrini formüle etmesini ve 1095'te uygulamasını başlatmasını mümkün kılan şey, kilisenin hizmetindeki tövbe savaşı fikri Gregorius'un işte bu formülü olmuştur (Maier, 2003: 406).

Haçlı Seferleri'nin başlangıcını XI. yüzyılda Alexius Comnenus'un Batı'ya yaptığı yardım çağrıları göz önüne alındığında Türklerin Filistin, Suriye ve Anadolu'yu fethetmesinin ardından Bizans topraklarına yönelmesi şeklinde vermek mümkündür (Tyerman, 2006: 11-12). Bizans İmparatorluğu üzerinde hissedilen bu durum Alexius Comnenus'u askeri yardım sağlamak için Papa II. Urbanus'a başvurmaya sevk etmiştir (Bartlett, 2005: 5). Bunun üzerine 27 Kasım 1095 tarihinde düzenlediği Clermont Konsili'nde Haçlı Hareketini başlatacak olan vaazını (sermon) vermiştir. Böylece Alexius askeri yardıma Papa II. Urbanus ise bölünmüş olan Hristiyan dünyasını birleştirme arzusuna kavuşmak için adım atmıştır (Bartlett, 2005: 27-28). Charles Mills (1788-1826) papanın hedefinin doğuracağı sonucu "Haçlı Seferi ruhunu teşvik etmek Roma Kilisesi'nin politikasıydı, çünkü halkın önyargılarını ustalıkla yönetenler zamanla halkın efendisi olurlar" şeklinde ifade etmiştir (Mills, 1820: 284).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda Haçlı Seferleri'yle ilgili yapılan araştırmalarda, o dönemin haçlılarının sadece yağma ve fetih arzularıyla motive oldukları yönündeki düşünceleri değiştirir mahiyettedir. Thomas F. Madden eserinde yeni kanıtlar ve yeni yorumların dini motivasyonları öne çıkardığını vurgulamıştır. Ona göre haçlıların birçoğu Hristiyanlığın iyiliği için uğraşmıştır (Madden, 2002: 6). Thomas Asbridge de Madden'i teyit eder mahiyette haçlılar için kazanacakları ganimetlerin yanında Kutsal Kabir'e ait parçalar, Hz. İsa'nın sakalı, Hz. Meryem'in saç yumağı, gerçek haç ile kutsal mızraktan parçalar ve aziz kalıntıları gibi kutsal parçaların ele geçirilmesi önem arz etmiştir (Asbridge, 2005: 329).

SONUÇ

Kilise, X. ve XI. yüzyıllardaki otorite boşluğunu kendi menfaatleri doğrultusunda dinî makamları siyasi makamların üzerinde konumlandırmak adına bir faaliyette bulunmuştur. Arzu ettiği konuma ulaşmak için güç mücadelesinde olan taraflara "Kudüs'ü paganların elinden kurtarma" sloganıyla hedefini göstermiştir. Bu sonuca ulaşmadaki motivasyonu da dini vaatler ile sunmuştur:

II. Urbanus Hristiyanlardan, Kudüs'teki Hristiyanlığa ait en kutsal yerleri geri almak niyetiyle tüm kilisenin iyiliği için Tanrı adına savaşmalarını istemiştir. Bu uğurda Urbanus ve görevlendirdiği vaizler Hristiyan hacıların maruz kaldığı zulümleri ve Hz. İsa'nın mezarının kafirlerin ellerinde kalmış olmasını propagandalarında ajitasyon aracı olarak dillendirmişlerdir. Onların bu anlatımları Hristiyanların haçlı yemini edip, üzerine haç işaretini takarak yola çıkmalarında itici güç olmuştur. Aksi durumda bu yemini etmiş olan kişilerin planlanan zamanda yola çıkmayışları veya yoldan geri dönmelerinin sonucu aforoz edilmek olmuştur. Yemine bağlı kalmamanın sonucu yine dini bir ceza olarak verilmiştir.

Kudüs hac merkezleri arasında "Tanrı'nın yeryüzündeki gerçek şehri" olarak vasıflandırılmıştır. Dolayısıyla II. Urbanus, yaptığı sefer çağrısında bu yolculuğun hac için olacağını, sefere iştirak edenlerin

günahlarının affolunacağı, hac niyetiyle gidenlerin mallarının ve canlarının korunacağını güvencesini vermiştir. Haçlı Seferleri'ne katılanlar giydikleri kıyafetlerin üzerine haç dikerek niyetlerini belli etmişlerdir. Haçlı Seferi'nin Tanrı'nın savaşı olarak temsil edilmesinden sonra, bu savaşa iştirak edenler Tanrı'nın askerleri veya Mesih'in askerleri olarak kabul edilmiştir. Bu sefer sonunda ise girdikleri günahların bedeli olarak kilise tarafından verilen cezaların silineceği, dolayısıyla affa mazhar olacaklarının müjdesini vermiştir. Üstelik bu af her günahı silen umumi endüljans olacaktır.

Haçlı Seferleri'ne katılmanın günahların bağışlanmasına ve cenneti kazanmaya vesile olacağı vurgusu Hristiyanların bu savaşa iştirak etmek için rağbet göstermelerine yol açan temel etkenler olmuştur. Bunun yanında yeni topraklar elde etmeyi amaçlayan soylular, ticaretin artmasını ve çeşitlenmesini ümit eden tüccarlar, feodal baskıdan kurtulmak isteyen köylüler Haçlı Seferleri'ni dünyevi bir kurtuluş olarak görmüşlerdir.

Diğer taraftan papalar, kiliseyi zenginleştirmeyi ve güçlendirmeyi başarmışlardır. Fakat Bizans'a yapılanlar kalıcı bir iz bırakarak Batı ile Doğu arasındaki ayrılığı daha da derinleştirmiştir.

İlginçtir ki Papa X. Gregorius yeni bir Haçlı Seferi düzenlemek için girişimde bulunmuşsa da onun zamanında Avrupalı Hristiyanların Filistin'e karşı olan ilgileri azalmış, papalığın itibarı sarsılmış ve toplum artık değişmiştir.

Etik Kurul Onayı: Bu çalışma doküman analizi yöntemi doğrultusunda yürütüldüğünden etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Çatışma Beyanı: Tek yazarlı bir çalışma olması sebebiyle herhangi bir çatışma söz konusu değildir.

KAYNAKLAR

- Akyol, Y. (2018). Halk Haçlı Seferleri. *Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(1), 83-94.
- Archer, T. A. (1895). *The Crusades: The Story of the Latin Kingdom of Jerusalem*. G. P. Putnam's Sons.
- Asbridge, T. (2005). *The First Crusade: A New History*. Oxford University Press.
- Asbridge, T. (2014). *Haçlı Seferleri*. Say Yayınları.
- Atiya, A. S. (1962). *Crusade, Commerce and Culture*. Oxford University Press.
- Ault, Ö. W. (1937). *Europe in the Middle Ages*. D. C. Heath and Company.
- Bartlett, W. B. (2000). *God Wills It! The Illustrated History of the Crusades*. Published by Sutton.
- Bartlett, W. B. (2005). *The Crusades: An Illustrated History*. Gloucestershire. The History Press.
- Battifol, P. H. (1906). *Études D'histoire et de Ibeologie Positive* (Vol. I). Éditeur Paris.
- Buckler, G. (1929). *Anna Commena*. Oxford University Press.
- Bull, M. (1993). *The Peace of God and the First Crusade*. Clarendon Press.
- Cahen, C. (2008). An Introduction in the First Crusade. Andrew Jotischky (Ed.). In *The Crusades Critical Concepts in Historical Studies* (Vol. I, s. 256-257). Routledge Group.
- Cahen, C. (2010). *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*. (M. Daş, Çev.). Yeditepe Yayınları.
- Carey, B. T., Allfree, J. B. & Cairns, B. (2006). *Warfare in the Medieval World*. Pen & Sword.
- Carey, I. (1938). *The Medieval World*. Farrar & Rinehart Company.
- Carım, F. (1965). *Tarih'in Türk'e Yüklediği Çetin Görev: Müslümanlığı ve Müslümanları Koruma: Haçlı Seferleri: Katalanların Saldırısı: Türkler ve Türkopoller*. Bahar Basımevi.
- Carole, H. (2015). *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. (Nurettin Elhüseyni, Çev.). Alfa Yayıncılık.

- Cevizci, A. (2009). Fransisken Tarikatı, İçinde *Felsefe Ansiklopedisi* (c. 6, s. 829-833). Say Yayınları.
- Claster, J. N. (2009). *Sacred Violence: The European Crusades to the Middle East, 1095-1396*. University Toronto Press.
- Çelik, M. (1996). *Süryani Tarihi* (c. I). Ayraç Yayınları.
- Dass, N. (2002). *The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem*. Oxford University Press.
- Demirkent, I. (1994). Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri, *Tarih Dergisi*, (5), 65-69.
- Demirkent, I. (1996). Haçlılar. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 14, s. 525-528). TDV Yayınları.
- Demirkent, I. (2002a). Haçlı Seferleri ve Türkler. İçinde *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*. TTA Yayınları.
- Demirkent, I. (2002b). Kürboğa. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 26, s. 562-563). TDV Yayınları.
- Dvornik, F. (1990). *Konsiller Tarihi*. (M. Aydın, Çev.). Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- el-Âşûr, S. A. (1963). *el-Hareketü's-Salibiyye Fi'l-Usuri'l-Vustâ* (c. I-II). Mektebetü'l-Ancalu el-Mısıryye.
- Erdmann, C. (1965). *Die Entstehung des Kreuzzugsgedankens*. W. Kohlhammer.
- Fayda, M. (2007). Hz. Ömer. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi* (c. 34, s. 44-51). TDV Yayınları.
- Fulcherius, C. (2009). *Kudüs Seferi: Kutsal Toprakları Kurtarmak*. (İlcan Bihter Barlas, Çev.). IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gada, M. Y. (2015). The Betrayal of the First Crusade. *History Studies*, 7(3), 81-98.
- Günel, A. (1970). *Türk Süryaniler Tarihi*. Oya Matbaası.
- Hill, R. (1979). *The Deeds of the Franks and the Other Pilgrims to Jerusalem*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Hupchick, D. P. (1995). *Conflict and Chaos in Eastern Europe*. St. Martin's Press.
- Jacob, X. (1985). *İncil Nedir? Tarihi Gerçekler*. Kent Matbaacılık.
- Jaspert, N. (2006). *The Crusades*. (Phyllis G. Jestice, Trans.). Publisher Routledge.
- Kaleli, E. (2017). *Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batlılar (1096-1204)*. Gece Yayınları.
- Keller, A. (2012). Just War in Classical Antiquity. Heinz-Gerhard Justenhoven, William A. Barbieri (Ed.). *From Just War to Modern Peace Ethics*. De Gruyter, Berlin Verlag, 9-30.
- Kırpık, G. (2007). Haçlı Seferlerinde "Tanrı Barışı" Müessesesi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (16), 81-90.
- Kinder, H. & Hilgemann, W. (2006). *Dünya Tarihi Atlası*. (Leyla Uslu çev.) ODTÜ Yayıncılık.
- Koca, S. (2017). Haçlı Seferleri Sebep ve Sonuçları Bakımından Nasıl Değerlendirilebilir?. *Akademik Bakış*, 10(20), 15.
- Küçükspahioğlu, B. (2005). Haçlı Saldırısına İlk Çağrı. *Popüler Tarih*, (63), 28-33.
- Langan, J. (1984). The Elements of St. Augustine's Just War Theory. *The Journal of Religious Ethics*, 12(1), 19-38.
- Lock, P. (2006). *The Routledge Companion to the Crusades*. Routledge.
- Logan, F. D. (2005). *A History of the Church in the Middle Ages*. Taylor & Francis Group.
- Madden, T. F. (Ed.). (2002). *The Crusades: The Essential Readings*. Blackwell Publishers Ltd.
- Madden, T. F. (2005). *The New Concise History of the Crusades*. Rowman & Littlefield.
- Maier, C. (2003). Crusades. İçinde *New Catholic Encyclopedia* (c. 4, s. 405-415). Thomson-Gale.

- Mattox, J. M. (2006). *Saint Augustine and the Theory of Just War*. Publisher Continuum.
- McGuire, M. R. P. (2003). Pagan. İçinde *New Catholic Encyclopedia* (c. 10, s. 752-753). Thomson-Gale.
- Meydan, E. (2020). *Bir Yahudi-Hristiyan Olan Barnaba ve İncili*. İlahiyat Yayınları.
- Meydan, E. (2020). *Hristiyan Kilise Otoritesinde Afroz*. İlahiyatYayınları.
- Mills, C. (1820). *The History of the Crusades for the Recovery and Possession of the Holy Land* (c. 2). Publisher Longman.
- Monochus, R. (Robert the Monk). (2005). *Robert the Monk's History of the First Crusade: Historia Iherosolimitana*. (Carol Sweetenham, Ed.). Cornwall Published.
- Murphy, F. X. & Dicharry, W. F. (2003). Martyr. İçinde *New Catholic Encyclopedia* (c. 9, s. 226-230). Thomson-Gale.
- Nicholson, H. J. (ed.). (2005). *Palgrave Advances in the Crusades*. Palgrave Macmillan.
- Novigenti, G. (1997). *Historia Hierosolymitana, Gesta Dei Per Francos*. (Robert Levine, Eng.Trans.). Rochester.
- O'Callaghan, J. F. (2004). *Reconquest and Crusade in Medieval Spain*. University of Pennsylvania Press.
- Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devleti Tarihi*. (Fikret İşıltan, Çev.). 7. Baskı, TTK Basımevi.
- Painter, S. (1969). Western Europe on the Eve of the Crusades. (Kenneth M. Setton Ed.). In *A History of the Crusades* (c. I, s. 15-16). The University of Wisconsin Press.
- Palmer, P. F. & Tavad, G. A. (2003). Indulgences. İçinde *New Catholic Encyclopedia* (c. 6, s. 436-441). Thomson-Gale.
- Peters, E. (1998). Destruction of the Flesh-Salvation of the Spirit: The Paradoxes of the Torture in Medieval Christian Society. Alberto Ferreiro (Ed.). In *The Devil, Heresy Witchcraft in the Middle Ages: Essays in Honor of Jeffrey B. Russel*, 140-141
- Phillips, J. (1997). Who Were the First Crusaders?. *History Today*, 47(3), 16-22.
- Pillay, G. J. & Hofmeyr J. W. (Eds.) (1991). *Perspectives on Church History: An Introduction for South African Readers*. Pretoria.
- Pirenne, J. (1966). *Büyük Dünya Tarihi*. (Nihal Önal, Beslan Cankart & Refik Özbek, Çev.). Meydan Yayınları.
- Riley-Smith, J. (1986). *The First Crusade and The Idea of Crusading*. University of Pennsylvania Press.
- Riley-Smith, J. (2005). *Haçlılar Kimlerdi?*. (Berna Kılınçer, Çev.). Bileşim Yayınları.
- Riley-Smith, J. (2008). *The Crusades, Christianity and Islam*. Columbia University Press.
- Ruelland, J. G. (2004). *Kutsal Savaşlar Tarihi*. (Teoman Tunçdoğan, Çev.). İletişim Yayınları.
- Runciman, S. (1986). *Haçlı Seferleri Tarihi (Birinci Haçlı Seferi ve Kudüs Krallığının Kuruluşu)* (Cilt. I). (Fikret İşıltan, Çev.). TTK Yayınları.
- Runciman, S. (1986). *The First Crusade*. Cambridge University Press.
- Saunders, J. J. (1962). *Aspects of Crusades*. University of Canterbury Publications.
- Setton, K. M. (1969). *A History of The Crusades* (Cilt. I). By Marshall W. (Ed.). University of Wisconsin Press.
- Sevim, A. (2006). *Azimi Tarihi, Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H. 430-538=1038/39-1143/44)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Slack, C. K. (2003). *Historical Dictionary of the Crusades*. The Scarecrow Press.
- Southern, R. W. (2000). *Orta Çağ Avrupasında İslam Algısı*. (Ahmet Aydoğan, Çev.). Yöneliş Yayınları.
- Şeyban, L. (2003). Reconquista, Convivencia ve Influencia: Endülüs'te Müslüman-Hristiyan İlişkileri. *Tarih ve Düşünce Dergisi*, (39), 13-14.

- Theron, J. & Oliver, E. (2018). Changing Perspectives on the Crusades. *HTS Theological Studies*, 74(1), <https://doi:10.4102/hts.v74i1.4691>
- Turan, O. (1971). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. Ötüken Neşriyat.
- Tyerman, C. (1998). *The Invention of the Crusades*. Red Globe Press.
- Tyerman, C. (2003). *What the Crusades Meant to Europe*. The Medieval World.
- Tyerman, C. (2004). *Fighting for Christendom Holy War and the Crusaders*. Oxford University Press.
- Tyerman, C. (2006). *God's War: A New History of the Crusades*. Belknap Press.
- Vasiliev, A. A. (1928). *History of the Byzantine Empire* (c. 2). University of Wisconsin Press.
- Wells, H. G. (1972). *Kısa Dünya Tarihi*. Varlık Yayınları.
- Wijk, T. V. & Spies, S. B. (Eds.) (1985). *Western Europe: From the decline of Rome to the Reformation*. Cape Town.